

*Міхальова К. І.,
здобувач кафедри мовознавства та російської мови
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

МЕТОНИМІЧНІ ПЕРЕНОСИ ЯК ЗАСІБ УТВОРЕННЯ ГАЗЕТНИХ НАЗВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню й зіставному аналізу використання метонімії в номінації газет англійською, німецькою, російською та українською мовами. У процесі вивчення метонімічних переносів виявлено спільні та диференційні риси використання метонімії в назвах газет мовами, які досліджуються.

Ключові слова: метонімія, типи метонімічного переносу, назва газети.

Постановка проблеми. Назва газети – один найголовніших компонентів, від якого залежить не тільки тематика майбутнього видання, а й його доля. Назва може як повернути, так відштовхнути потенційного читача. Існує багато наукових досліджень, серед яких чимало монографій і дисертацій, присвячених назвам художніх творів, назви ж газет протягом довгого часу залишаються поза увагою лінгвістів. Окремі роботи, безумовно, не створюють традиції вивчення газетних назв, а особливо в порівняльному аспекті. У вітчизняній науці відома лише одна дисертація Т.І. Кравець, присвячена цій проблемі [2]. Метонімія вивчалася в руслі античних традицій як стилістичний засіб і художній прийом на матеріалі англійської [1; 3; 7], російської [5], німецької [6] та інших мов, однак, незважаючи на дослідження із семантики, лексикології та стилістики певних мов, аналізові метонімії на порівняльному рівні присвячена невелика кількість праць [4].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю визначення специфіки використання метонімії в назві газетного видання.

Метою статті є встановлення типів метонімічних переносів (далі – МП) у номінації газет англійською, німецькою, російською та українською мовами, а також визначення особливостей їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Т.І. Кравець наполягає, що при розгляді назви газети як структурної одиниці сукупного тексту насамперед слід виділити принципи її створення. Авторка підкреслює, що вибір «імені» визначається законами теорії номінації [2].

Після дослідження метонімічного переносу в назвах англійських, німецьких, російських та українських газет пропонується виділяти такі моделі переносів.

Найбільш частотними є моделі локального та темпорального типів МП, які відображають просторово-часові характеристики. Використовуючи вказані типи, засновники газет намагалися вказати на широту змісту, їх актуальність і значення у відображенні подій.

Підтип «територія → назва газети» локального типу об'єднала моделі, які відображають перенос з назви краї-

ни, міста, села або іншого населеного пункту, вулиці, події якої/якого подані в газеті:

(1) англ.: The Arizona Republic – газета штату Арізона (США), що висвітлює місцеві новини;

(2) нім.: Neues Deutschland – міжрегіональна щоденна газета в Німеччині;

(3) Die Rheinpfalz – регіональна німецька газета, що висвітлює події регіону;

(4) рос.: Донбасс – регіональна газета, яка відображає новини та події Донецької області;

(5) Самодержавная Россия – суспільно-політична, культурно-просвітницька газета, у якій представлені аналітичні матеріали провідних експертів і політиків, що стосуються всеросійських подій;

(6) Крещатик – статті про громадське життя України, зовнішньополітичну обстановку тощо;

(7) укр.: Галичина – регіональна газета, яка висвітлює події Івано-Франківської області. Для розуміння такого переносу слід згадати історію, коли Галичина займала території сучасних Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської (крім північної частини) областей України й Підкарпатського, Малопольського та частину Сілезького воєводства Польщі;

(8) Донеччина – громадсько-політична обласна газета на підтримку державотворення, культури, освіти;

(9) Демократична Україна – загальнодержавна газета. Серед російськомовних газет, що друкуються на території України, та німецькомовних газет виявлено модель «частина світу → назва газети»:

(10) нім.: Der Westen – найбільша регіональна газета Західної Німеччини;

(11) рос.: Юг – регіональна газета, що виходить в Одесі. Назва газети відображає географічне розташування самого регіону.

Помітною в українській мові є модель, яка об'єднує в собі два типи – локальний та каузальний: «місце → подія, пов'язана з цим місцем → назва газети»:

(12) Майдан – інтернет-газета, що виникла як відгук подій, які відбувалися на центральній площі Києва, починаючи з листопада 2013 року, але відображає події м. Дрогобича, приділяючи увагу національним святкам і традиціям. Автори намагаються зберегти «дух Майдану» у своїх статтях.

У прикладах (1)–(12) назва газети ілюструє територію, де вона видається та якій присвячені новини. Як правило, це регіональні газети, але зустрічаються й загальнодержавні. Приклад (6) репрезентує перенос назви головної вулиці столиці України на назву газети.

Частотним є перенос з назви території на назву газети з означенням, як у прикладах (2), (5) та (9). Звернімо

увагу, що деякі газети англійською мовою містять у своїй назві визначений незмінюваний артикль The (приклад (1)), а німецькою – визначений змінюваний артикль Die, Der, Das як от у прикладах (3) та (10), деякі – ні (приклад (2)). Слід зазначити, що багато газет германськими мовами утворюють свої назви за традиційними зразками, добираючи до основної назви загальноживані Times або Zeit.

Не поступається в частотності модель темпорального типу «період часу → назва газети», де метонімічний перенос у назві відображає події, які трапилися протягом певного проміжку часу:

(13) англ.: The Age – щоденна газета англійською мовою, що видається в Мельбурні;

(14) нім.: Der Freitag – щотижневик, який відображає актуальні новини;

(15) Der Neue Tag – щоденна газета Німеччини;

(16) рос.: Завтра – щотижнева газета;

(17) Сегодня – щоденна російськомовна українська газета про події в Україні і світі;

(18) укр.: День – щоденна суспільно-політична газета;

(19) Нова Ера – інформаційно-аналітичний тижневик.

Приклади (13)–(19) демонструють перенос з часового відрізка на назву газети. Як правило, використовуються масштабні проміжки часу, такі як Age, Freitag, Tag, День, Ера. Приклади (16) та (17) приховують у собі ще один перенос сьогодні «період часу» → сьогодні «в даний час», завтра «період часу» → завтра «майбутнє».

Видається газета німецькою мовою, назва якої демонструє короткий проміжок часу:

(20) нім.: 20 Minuten – швейцарська газета.

Можна припустити, що така назва відповідає середньостатистичному часу, який європейець проводить у громадському транспорті за читанням газет по дорозі на роботу. Слід додати, що з 2009 року в Україні також існує інтернет-газета «20 хвилин», яка відповідає міжнародному медійному брендові.

Найчастіше ж газети називаються об'єднуючи місце та час, але такі приклади виражені метонімічним переносом усього словосполучення:

(21) англ.: Newport This Week – газета видається в місті Ньюпорт, інформує про новини міста та порту;

(22) нім.: Bodensee-Woche – щотижневик, який відображає актуальні новини;

(23) рос.: Вечерняя Макеєвка – газета м. Макіївки, що виходить двічі на тиждень;

(24) укр.: Рівне вечірнє – газета м. Рівне, що виходить двічі на тиждень.

Достатньо різноманітно представлений у назвах газет каузальний тип метонімічного переносу. Найбільш використовуваною моделлю є «спосіб подання інформації → назва газети», що відображає хроніку подій, певний огляд інформації з якої-небудь діяльності або зображає послідовне описування подій в якій-небудь місцевості тощо:

(25) англ.: Telegraph – різноманітні новини;

(26) нім.: Kieler Nachrichten – єдина німецькомовна газета, яка публікується в Кілі;

(27) рос.: Известия – загальнонаціональна щоденна газета;

(28) укр.: Київська правда – масове громадсько-політичне видання.

У прикладі (28) перенос нагадує «Руську правду» Ярослава Мудрого, який зафіксував звід законів Київської Русі. У свідомості читачів поняття правда виявляється авторитетним, бо має доносити тільки точну, перевірену інформацію.

В англійських та німецьких друкованих засобах масової інформації частотно виявляється модель «мешканець території → назва газети»:

(29) англ.: Chattanooga «мешканець м. Чаттануга» тощо;

(30) нім.: Der Rügauer «мешканець Рюгена».

В Україні до 1919 року видавалась газета «Києвлянин», на сьогодні існує інтернет-газета «Кияни». У Росії ж існує онлайн-газета «Москвичка», з назви якої стає зрозуміло, що її основною читацькою аудиторією є жінки.

Модель «рід діяльності, професіональна діяльність → назва газети» виражає метонімічні переноси, які зображають професійну належність і специфіку аудиторії, яка є потенційним читачем:

(31) рос.: Цветоводство – щомісячна газета;

(32) укр.: Полювання та риболовля – всеукраїнська газета для рибалок та мисливців.

Прикладів такої моделі в германських мовах не виділено, в німецькій додається слово Zeitung, наприклад: Pharmazeutische Zeitung, а в англійській не знайдено прикладів на цю модель, бо назви тематичних газет відображають особу або групу осіб: «особа, група осіб (за професійною діяльністю) → назва газети». Такі газети намагаються показати, що вони близькі до народу, знають рід діяльності читача та не приховують правди:

(33) англ.: The Banker – газета про всевітні фінансові дослідження;

(34) The Bates Student – газета про життя студентів приватного університету «Бейтс Колледж»;

(35) нім.: Banker+Partner – відображає актуальні новини бізнесу та менеджменту;

(36) рос.: Семья – газета розповідає про переживання людей, відповідає на різноманітні питання з галузі психології;

(37) укр.: Добрий господар – газета висвітлює новини господарчої області;

(38) Українські офіцери – друкований орган Всеукраїнської громадської організації «Товариство українських офіцерів».

Деякі газети навіть нав'язують свою точку зору, висловлюючи у своїй назві політичну чи релігійну належність і соціальну установку:

(39) англ.: The Democrat – інформаційно-політичні новини;

(40) нім.: Der Patriot – щоденна німецька політична газета;

(41) рос.: Протестант – публікації про соціальне й духовне життя євангельських християн;

(42) укр.: Комуніст – газета, заснована політичною комуністичною партією України.

Вивчення газетних назв показало, що у складі багатьох сучасних газетних назв використовуються родові терміни, які стосуються поняття «інформація» – слово, голос, вестник, новости, панорама, обозрение, Zeitung, Nachrichten, News тощо.

В Україні в Херсонській області видається російськомовна газета «Гривна», назва якої відповідає моделі «грошова одиниця → назва газети». У Російській Федерації існує інтернет-газета «Копейка». Але така модель являється

собою змішаний тип метонімічного переносу, бо містить у собі не тільки причинно-наслідкові зв'язки, а й атрибутивні, тобто несе ознаку дешевизни.

Серед назв газет англійською мовою знайдено назву, яка відображає модель «ознака → назва газети» атрибутивного типу:

(43) англ.: The Independent.

А газетах німецькою мовою виявлено модель «частина тіла → назва газети» партитивного типу (синекдоха):

(44) нім.: Zweite Hand.

Таблиця 1

Моделі метонімічного переносу в назвах газет в англійській, німецькій, російській та українській мовах

Тип МП	Модель МП	Мова					
		англ.	нім.	рос.	укр.	Усього	
						за моделями	за типами
Каузальний	спосіб подання інформації → назва газети	16	25	8	15	64	147
	особа, група осіб (за професійною діяльністю) → назва газети	11	7	12	8	38	
	рід діяльності, професійна діяльність → назва газети	–	–	7	16	23	
	мешканець території → назва газети	10	7	1	2	20	
	грошова одиниця → назва газети	–	–	2	–	2	
Локальний	територія → назва газети	12	9	17	15	53	56
	частина світу → назва газети	–	1	1	–	2	
	місце → подія, пов'язана з цим місцем → назва газети	–	–	–	1	1	
Темпоральний	період часу → назва газети	9	7	9	5	30	30
Атрибутивний	ознака → назва газети	7	–	–	–	7	7
Партитивний	частина тіла → назва газети	–	2	–	–	2	2
Усього		65	58	57	62	242	

Висновки. Згідно з таблицею 1, слід визначити перевагу каузального типу метонімічного переносу, особливо модель «спосіб подання інформації → назва газети» (64 од.), ще однією найбільш поширеною є модель локального типу МП «територія → назва газети» (53 од.). Більшість засновників газет просто дотримувалися традиційних зразків, спираючись на функціональний бік газет – передачу інформації. Тобто, використання в назві слів, які вказують на засіб передачі інформації, як правило, ще раз підкреслюють основну функцію газети й швидкість друку статей і змушують читача думати, що інформація в газеті актуальна й достовірна. Приблизно половина проаналізованого матеріалу містить у своїй назві такі родові поняття, як Telegraph, Echo, Nachrichten, Вісник, Курьер тощо. Більше ніж третина газетних назв утворені за локальним типом метонімічного переносу. Просторові конкретні назви, такі як Вечірня Макіївка, Донбас, націлені привертати увагу конкретної аудиторії. Існують газети і з абстрактними назвами, такі як Green City, газета відображає екологічний стиль життя. Назви з темпоральними метонімічними переносами відображають не тільки фіксований час – Неделя, Freitag тощо, а й нефіксований час – The Age, Era.

Різниця простежується в наявності моделей у германських та слов'янських мовах. Модель «грошова одиниця

→ назва газет» зустрічається тільки в назвах газет російською мовою. Модель «рід діяльності, професійна діяльність → назва газети» досить продуктивна у слов'янських мовах, та не виділяється в германських. У німецькій мові додається слово Zeitung «газета», а в англійській мові використовується інша модель.

У німецькій та російській мовах знайдено модель «частина світу → назва газети». У зв'язку з останніми подіями в Україні, з'явилася інтернет-газета українською мовою «Майдан», яка відображає модель «місце → подія, пов'язана з цим місцем → назва газети». Модель атрибутивного типу «ознака → назва газети» виділено лише в англійській мові, а модель партитивного типу «частина тіла → назва газети» – тільки в німецькій мові.

Література:

1. Ємець О.В. Семантика, синтактика та прагматика тропів в аспекті поезитизації художньої прози (на матеріалі оповідань Ділана Томаса) : автореф. дис. ... кандид. філол. наук : 10.02.04 / О.В. Ємець. – К., 2000. – 19 с.
2. Кравец Т.И. Название газеты : ономазиологический и стилистический аспекты : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т.И. Кравец ; Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург : Б. и., 2002. – 22 с.
3. Озарко І.І. Стилистичні засоби як механізми формування образів (на матеріалі англійських поетичних образів) // Записки з романо-германської філології : зб. наук. праць. – Вип. 17. – Одеса : Фенікс, 2006. – С. 161–165.

4. Удинська А.Г. Метонімічні переноси на позначення людини в англійській і українській мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / А.Г. Удинська. – Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2007. – 20 с.
5. Шмелев Д.Н. Способы номинации в современном русском языке. / Д.Н. Шмелев. – М. : Наука, 2007. – С. 54–67.
6. Berg W. Uneigentliches Sprechen. Zur Pragmatik und Semantik von Metapher, Metonymie, Ironie, Litotes und rhetorischer Frage / W. Berg. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1978. – 167 S.
7. Davidson D. What Metaphors Mean / Donald Davidson. – Vol. 5, No. 1. – The University of Chicago Press, 1978. – P. 31–47.

Михалёва К. И. Метонимические переносы как способ номинации газет

Аннотация. Стаття посвящена дослідванню і сопоставительному аналізу використання метонимії в номінації газет на англійському, німецькому, руському і українському мовах. В процесі вивчення метонимиче-

ських переносів виявлені загальні і диференціальні риси використання метонимії в назвах газет на мовах, які досліджуються.

Ключевые слова: метонимія, типи метонимического переносу, назва газети.

Mikhaleva K. Metonymic transfers as a way of newspaper name creation

Summary. The article focuses on the study and contrastive analysis of the use of metonymy in the nomination of newspapers in English, German, Russian and Ukrainian. The study of the metonymic transfers has made it possible to establish common and distinctive features of metonymy used in newspaper names of specified languages.

Key words: metonymy, types of metonymic transfer, newspaper name.